

MEDLEMSBLAD

FORORD

Sommerturen går i år til Sogn og Fjordane. Se annonse siste side.

Ellers har vi omtale av årsmøtet der det ble litt omstokking i styret, og siste nytt om det største prosjektet nå: Holmen Mølle.

Det er bra tilgang på stoff for tida. Noe må utsettes, men det kommer i tur og orden. Vi håper at mange fortsatt vil sende "nytt" fra gamle dager. Da blir innholdet i bladet mer variert og interessant.

Den nye kassereren fikk et problem å hankses med helt fra starten. Giroene som ble sendt ut med desembernummeret hadde ikke påtrykt navn på avsender, og ca. 50 glemte å skrive navnet sitt på talongen! Sissel har fått hjelp av bankene på Kongsvinger med å spore opp noen avsendere, men alle kan ikke finnes på den måten. Derfor vil noen som har betalt få ny purring, disse kan da bare kaste giroen. De andre ber vi om å betale ganske raskt, slik at medlemskartoteket kan komme i orden.

F.Å.

Nr. 84

Mars 2000

NYTT FRA LAGET

Til alle medlemmer!

På årets årsmøte gikk Åge Sørmoen av som leder etter et år. Men i det året styrte han laget med stø hånd og fikk sparket i gang mølleprosjektet.

Jeg ble da spurt om jeg ville ta over. Det sa jeg ja til siden kasserer- vervet begynte å bli stort og trengte mer faglig behandling, samtidig som jeg vil følge lagets videre arbeid med bevaring av Austmarkas kultur og ny- unnfangede prosjekter.

Jeg er vel det man kan kalle "en fersking" i dette feltet, men jeg har fått med meg en hel del som kasserer i laget i løpet av 7 år. Vårt stadig voksende stedsarkiv, våre velfylte albumer med personer, lokaliteter, begivenheter m.m., avisutklipparkivet og ikke minst det pågående arbeidet med dialekt- ord fra Austmarka er store og givende kilder. Også alle innkomne gaver til laget gir en pekepinn på hvordan livet kunne arte seg i gangne tider.

Lagets arbeid ser også ut til å falle i smak hos Austmarka og omegns befolkning. Også av utflyttede og slektsbundne i Kongsvinger, Oslo, og andre steder i Norge har vi store medlemstall. Ja, til og med i Sverige har vi flere medlemmer. Vi nærmer oss nå 450 medlemmer.

Som jeg sa på årsmøtet etter valget skal jeg gjøre så godt jeg kan, og jeg vet at jeg har erfarne og rutinerne medlemmer med meg i styret.

Leder Wenche Lønhøiden

Årsmøtet 30. januar på Samfunnshuset.

Formann Åge Sørmoen ønsket de 41 fremmøtte velkommen. Det var ingen bemerkninger til innkallingen, heller ikke til dagsorden. Som møte- leder ble Åge Sørmoen valgt, som sekretær ble valgt Aud Dybing.

Årsberetning, beretninger fra utvalgene og regnskapet ble godkjent.

Styret ba årsmøtet om tillatelse til å ta opp banklån, begrenset oppad til kr 150 000,- i forbindelse med restaureringen av Holmen Mølle. Dette er nødvendig da utbetalingene fra bevilgende myndigheter først skjer når restaureringen er ferdig. Tillatelsen ble enstemmig gitt.

Arbeidsprogram og budsjett for år 2000 ble gjennomgått og vedtatt.

Valg.

Valgkomiteens forslag til styre, som innebar en del forandringer, ble vedtatt. Det nye styret ser slik ut:

Wenche Lønhøiden (1 år), leder Syver Gylterud (1 år), nestleder
Sissel Melbye, (2 år) kasserer, Aud Dybing (2 år), sekretær
Arve Haugen (1 år), styremedlem Beate Karterud (2 år), styremedlem
Åge Sørmoen (1 år), styremedlem Finn Sollien (1 år), varamedlem
Inger Bakken (1 år), varamedlem Svein Østli (1 år), varamedlem

Undergrupper:

Kulturminnesmerker: Arve Haugen, Syver Gylterud, Roger Linna, Rolf Utgård, Svein Østli.

Bilder, intervjuer: Oddvar Jakobsen, Finn Åberg, Åge Sørmoen.

Finnskogleden: Kjell Finbråten, Kjell Sørmoen, Ottar Vilhelmsen, Leif Helge Nabben.

Bygdetunkomiteen: Oddvar Jakobsen, Erik Hauger, Rolf Utgård, Øyvind Lund, Jan H. Berg (ny), Inger Myrvang (ny).

Slektsforskning: Finn Sollien, Rolf Amundsen, Liv Løvtjernet.

Valgkomite: Tor Eivind Pramm, May Britt Lia, Torill Lunderbye (ny)

Revisorer: Erik Hauger, Ivar Johansen

Roger Linna, Lise-Mette Bekkengen og Per Skoglund som nå går ut av styret, ble overrakt blomster og takket for god innsats.

Jan H. Berg ble kåret til "årets medlem" og ble overrakt gave og takket for god innsats.

Årsmøtet ble deretter avsluttet. Etter traktering med kaffe og kaker holdt arkeolog Hilde Amundsen et interessant kåseri med lysbilder fra sommerens arbeid rundt Møkeren. Her ble det i løpet av en ukes tid avdekket og registrert over 30 boplasser fra steinalderen. Kopi av rapport fra arbeidet ble overrakt historielaget.

Aud Dybing

Fra regnskap og årsberetning.

Regnskapet for 1999 viser et overskudd på 23 753 kroner.

Holmen Mølle var det største prosjektet i fjor. Tørkehuset er nå reddet, det var i dårlig forfatning. Til våren vil arbeidet fortsette så langt økonomien tillater.

Andre tiltak i stikkordsform: "Stråhatten" er gjenreist, sommertur til Sverige, vandring i sentrum, Austmarka Marken, kølamile, "takkt for hjelp-

enfest", kjøp av datamaskin, åpne dager på Posten, skinkelotteri, tusenårs-markering.

Fra arbeidsprogrammet kan nevnes: Sette opp badstue og løe på Tunet, tjærebrenning, sommertur til Sogn og Fjordane, vandring og helgetur, redigere ferdig bøkene om krigsminner fra Austmarka og dialektordbok og prøve å få utgitt dem i år, og ellers videreføre alle aktivitetene fra før.

F.Å.

Austmarka Marken 2000.

"Marken" på Bygdetunet skal i år gå av stabelen den 12. august.

Planleggingen er nå i full gang og vi har bestilt god-vær.

Marken i år vil inneholde innslag fra de to forrige, og noen nye, men det kommer vi tilbake til senere.

Det vi i hvert fall skal ha er kremmere og selgere, derfor vil vi at de som har salgsprodukter (håndverksting, bær og frukt, naturprodukter osv) og vil være med på "Marken" melder ifra til

Aud Dybing, tlf. 91 15 57 02, adresse 2224 Austmarka.

Påmeldingsfrist 1. august.

Holmen Mølle og de gode hjelperne.

Til nå er det brukt ca. 180.000 kroner på å sette i stand mølla. I tillegg kommer posten "egeninnsats" som også er ganske omfattende. En rekke personer har på forskjellig vis gitt sitt bidrag til restaureringen. Vi nevner disse gode hjelperne her og takker hjertelig for innsatsen:

Jan M. Melbye (utarbeidet leieavtale), Anders Kolbjørnsrud (levert byggevarer til netto pris og skåret materialer), Kommuneskogen v/Thor Ringsbu (gitt tømmer), Erik Haugen (graving), Tor Arne Gunnarsbråten (tømmerkjøring), Jan H. Berg (skurlast og frakt), Sture Karterud (levert grus), Bjarne Vikertorpet (sveising).

I annet dugnadsarbeid har deltatt: Syver Gylterud, Kåre Støkker, Finn-Ivar Sandhalla, Aud Dybing, Svein Østli, Tore Storfallet, Per Anders Holen, Vidar Pedersen, Oddvar Jakobsen, Åge Sørmoen, Kjell Sørmoen, Kjell Jørgen Nordkvist, Johnny Vinterstad og Morten Oppegård. Sissel S. Melbye har hatt hånd om regnskapet.

Det blir mulig å delta i mer dugnadsarbeid utpå våren.

Åge

Gaver til laget

Gavene vi har mottatt siden sist består utelukkende av papirer i forskjellig form. Vi takker for følgende:

Fra Åsta Østgård: Protokoll fra skigruppa i Dristig IL 1948-1951, protokoll fra Austmarka Søndre Skytterlag 1948-1949, Norsk Skyttertidende 1913, foto av skyttere utenfor Skytterhuset ca 1930.

Fra Høyres Hus v/Kongssenteret: Ni avisbunker Hedemarkens Amtstidende 1950-tallet, 33 bøker fra Hedmark fylkestings forhandlinger 1908-1938, samt diverse bøker og skrifter.

Fra Rolf Risborg: Aftenposten juli-september 1944.

Fra Birger Utgård: Bunke med Mønstertidende fra 1930-tallet.

Fra Hjørdis Olsen: Protokoll fra Dristig IL.

Fra Hans Petter Børrud og Terje Noreen: Utklippsbok fra Glåmdal skikrets 1932-1959.

Fra Arne Paulsen: Diverse papirer etter Olaf Jensen, Kjerret.

Amerikatur.

I 2001, altså neste år, har Historielaget planer om å organisere en tur til USA, i traktene Minnesota-Dakota. Trolig vil det bli en 14-dagers tur som går i oktober. Noe av hensikten med turen er at vi på forhånd kan ta rede på slektninger på de kanter, slik at et møte med disse kan bli en del av reisen.

En slik tur krever god forberedelse, og jeg vil også gjerne vite om det er interesse nok for å sette i gang turopplegget. Ta i så fall kontakt med meg snart.

Åge Sørmoen.

Nye medlemmer

Velkommen til 17 nye medlemmer!

Per Grinden, Erik Haugen, Anne Grethe Løvtjernet, Åge Nilsen, Jan M. Melbye, Tore Utgård, alle Austmarka. Aslaug Karlsson, Falun, Arve O. Vestgård, Heggedal, Oddveig Evensen, Kongsvinger, Gunnar Thorbjørnsen, Magnor, Ove Berg, Skotterud, Olav Nyland, Spydeberg, Ola Husmo, Svanskog, Sverige, Ingjerd Gran Børrud, Tobøl, Ranveig Westby Aasen, Åbogen, Bodil Ljøner, Kongsvinger.

Skolestuer er flyttet.

Skolestua i Brandvolbekken ble flyttet til Bekken øvre 1922 av Bernt Bekken.

Ebba og Sigurd Jørgensen kjøpte gamle Skullerud skole og flyttet den til Jansrudrinna 1942.

Ved Mobråten sto det ei skolestue som ble flyttet Karterud søndre ca 1950. Disse husene står fortsatt i dag.

Åge

Festen.

Hvilken fest? vil kanskje noen spørre. Medlemsfesten skjønner nok de aller fleste. I år ble denne arrangert 19/2 på Samfunnshuset, og oppslutningen tyder på at tiltaket er meget populært. Det var 160 påmeldte pluss festkomiteen, så i alt var det ca 170 personer som deltok.

Mange hadde fulgt oppfordringen og funnet fram stasklærne fra for-dums tider. Skal si damene var elegante i sin sorte 20-30-tallskjoler og herrene i smokinger, jaketter eller rallarantrekk.

Et overdådig koldtbord og velsmakende dessert bidrog til at samtlige inntok mer enn kaloritabellen tilrår. Reidar fortjener ros for god og rikelig mat. Utpå kvelden ble det i tillegg servert kaffe og kaker.

Åge Hårek og Tove Gyda dukket opp i løpet av kvelden og kom med en rekke treffende kommentarer til dagens situasjon. Det endte med at Hårek ble riktig krigersk og skulle dra på vikingferd for å rydde opp.

Duoen You and Me fra Løten sørget for full fart og høg stemning på dansegolvet. Alle likte seg, så det var bare godord å høre etterpå.

Festkomiteen og hjelpepersonell skal ha takk for et vellykket arrangement og oppofrende arbeid. Det ble også noen tusen i netto, så økonomisk kan laget være fornøyd.

O.J.

HIMMELFENOMENEN OVER AUSTMARKA FOR 90 ÅR SIDEN

En hendelse som oppskaket Brødbølgrenda og gjorde austmarkingene "glåmeigde" fant sted da en stor tingest kom dalende fra himmelen og landet på et jorde. Slikt hadde ingen sett før.

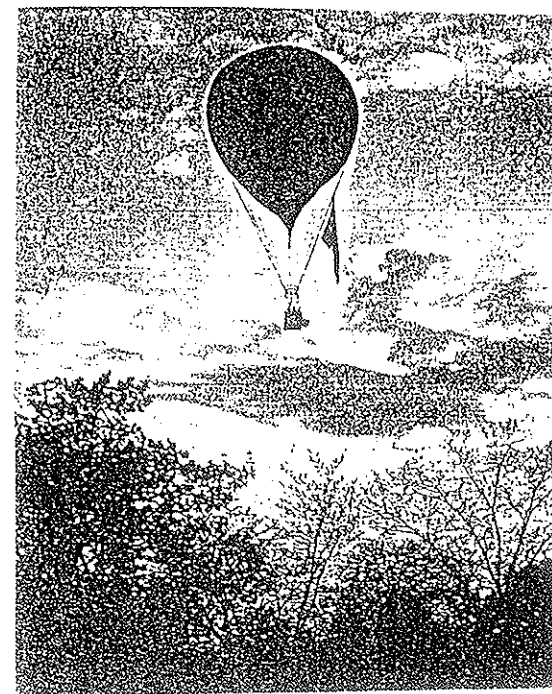
Dette skjedde 20. mars 1910. I lange tider var hendelsen samtaleemne mann og mann i mellom.

Jeg husker godt far min fortalte hvordan han som 14-åring var vitne til det hele.

Vi må tilbake i historien for å finne grunnen til det som skjedde. I boka "Tilveirs på Norske vinger" fra 1930 av Odd Arnesen og Einar Sem Jacobsen finnes svar. Det kan være grunn til å se tilbake på luftfarten pr. ballong, og fra boka siteres:

"Luftseilasforeningens praktiske virksomhet var ballongfarter. Den 20. februar 1910 var vår første friballong "NORGE" klar til opstigning fra Kontraskjæret (Oslo). Den tyske professor Erdmann var forer, Sivertsen og jeg (kaptein Sem Jacobsen) fulgte med som elever".

En seilas som gikk mot svenskegrensen omtales her. På den tiden var det nok sensasjonelt for folk i utkantene å se noe stort fare over himmelen, og til alt overmål komme ned på jorda. Fra boka: *"Den 20. mars hadde vi i tindrende solskim og en frisk liten bris fra sydvest en herlig tur i 1000-2000 meters høide over Lillestrøm opover langs Glommen til Haga og videre innover de ubebodde trakter på Glommens østside mellom Skarnes og Skotterud. Etter fire timers seilas landet vi i god behold på Brødbølbråten (skal være Brødbølbråten, en liten plass sørvest for Brødbøl tidligere) ved svenskegrensen tyve kilometer nord for Magnor stasjon."*

Robert Stephanson på fart med ballongen «Norge».

Før ballongen landet på Brødbøl hadde den kommet over Finsrud. Her skal vi høre hvordan Finsruinga hadde en opplevelsesrik dag. Einar Bringeland beretter i "Jul i Eidskog" -92 således:

"En begivenhet som vakte enorm oppsikt skjedde 20. mars 1910: Ballongen "Norge" kom over Finsrud fra vest. Den kom tilsyne i luften i omtrent 300-400 m over bakken; ballongførerene aktet å lande på et passende sted, de hadde sluppet ut landingstauet og begynte å slippe ut gassen. Den passerer over Berjevika i bedagelig hastighet. Vi stod utenfor og vinket, far tok av seg jakken og vinket med den. Ballongførerene svarte med å spille trekkspill. Kristin Hansson på Nedre Strand ropte: "Månen kommer, månen kommer!" Ballongen var gul og lignet en fullmåne, derfor var den tanken nærliggende for folk uten astronomiske kunnskaper. Ballongen landet i Brødbolområdet, hvorfra den ble pakket sammen og returnert til Kristiania".

Det er flere beretninger.

Vi kan lese i et oppslag i Glåmdalen fra 12/8-57 hvor Torbjørn Tjernsberg intervjuer Andreas Andreassen (Kart-Andreas) på hans 80-årsdag hvordan han opplevde ballongferden:

Jeg husker godt en som het "Norge", og som datt ned her på Brødbol. Den holdt på å ta med seg taket på drengestuebygningen, men det gikk bra. De to karene som satt i korja hadde sluppet ut for mye av gassen, og så måtte de ned på et jorde på Brødbol. Jeg husker at det ble stor oppstandelse over hele bygda, folk kom til og hjalp ballongførerene med å transportere utysket vekk, og det var rene markensstemningen. Jeg husker at karene ble sittende i korja si mens vi bukserte ballongen nedover jordet. Siden slapp de ut gassen og pakket ballongen ned i korja, og Kasper Halteigen kjørte sakene ned til Magnor, der det ble sendt inn til byen med toget.

Det står igjen å fortelle at det var to mann i ballongkurven, bergenseren Francisko Cetti og kaptein Einar Sem Jacobsen som elev. Han skulle utdanne seg som ballongfører.

- - - - -

Ja, tida har forandret seg. Det er himmelvid forskjell på landing i ballong på Brødbøl i 1910, og landing på månen fra Apollo i 1969.

Syver Gylterud

SLEKTSREISE/TURISTREISE-U.S.A. 1999

Først en liten rettelse i artikkelen - medlemsbladet nr. 83 - Desember 1999 - hvor jeg berettet om besøk til Stenbråten-slektninger i Minnesota. Den eneste som kunne litt norsk - fetter Leander Wernberg i Blackduck - han sang nok ikke "Kjerringa med staven" - etter fornyet avspilling av mine videoopptak viser det seg at han sang - "Å kjøre vatten og kjøre ved". Likevel imponerende - han ble født i 1913 i USA og levde hele tiden der.

SLEKTEN FAGERNES/STENBRÅTEN/BYSTRØM I U.S.A.

I løpet av den siste uken under vår reise i U.S.A. sommeren 1999 hadde jeg en opplevelsersrik dag med etterkommere av slekten Fagernes/Stenbråten som utvandret fra husmannsplassen "Stenbakken av Skullerud" under Stenbråten på Austmarka. Til denne plassen kom Ole Olsen Fagernes fra Fagernes og fikk i sitt andre ekteskap 6 barn som ble født her og fikk sitt navn Stenbråten siden de ble født på husmannsplassen på dette stedet.

3 av disse barna utvandret i sin tid til U.S.A. - Jakob Olsen Stenbråten - født 1839 og Kari Olsdatter Stenbråten - født 1843 - utvandret sammen i 1869 og Olea Olsdatter Stenbråten - født 1841 og senere gift med Peder Isaksen Bratli - de utvandret såvidt vi kan se i løpet av 1880-årene en gang. De bodde vel på "Stenbakken av Skullerud" til de gamle var falt bort omkring 1880. Alle disse kom senere til Wisconsin og Minnesota og har et stort antall etterkommere - bare etter Kari og hennes mann Magnus Bystrom nærmere 600 etterkommere fra de giftet seg i 1870.

Det foreligger nå et omfattende materiale om slekten Bystrom/Stenbråten. Ted Bystrom - barnebarn av Kari og Magnus Bystrom - er gift med Ann Bystrom - de bor i Minneapolis hvor også deres slektninger Dan og Nancy Lee bor ganske nær dem. Torsdag 15. juli var jeg invitert til en dagstur sammen med Ted og Ann hvor også Nancy deltok - et besøk til områder hvor særlig svenske utvandrere slo seg ned fra omkring 1850 og senere. Dette var i grenseområdene nær St. Croix River - i statene Wisconsin og Minnesota - nord-øst for Minneapolis i Minnesota.

Ted Bystrom hentet meg tidlig om morgenen torsdag 15. juli 1999. Etter et kort besøk hjemme for å ta med hans kone Ann og slektningen Nancy Lee gikk turen opp til området omkring Chisago Lake - stedsnavn med indiansk opprinnelse og andre navn og miljøer preget av svenske innvandrere hit. Under vår dagstur kom vi til Chisago City ved Chisago Lake - Lindstrom City - Taylors Falls i Minnesota og til Cushing i Wisconsin.

Stedene i Minnesota er velkjent fra Vilhelm Moberg's romaner i 4 bøker - 2 av dem om svenske utvandrere fra Småland i Sverige i 1850 og 2 bøker om de samme svensker som innvandret i USA og kom til Wisconsin og Minnesota. Stedene her er omtalt i hans bøker - og den senere velkjente TV-serien "Utvandrere" bygger på disse romanene.

Under besøket i Chisago City og Lindstrom City har jeg bilder av meg ved monumentet for Vilhelm Moberg med sin sykkel og romanenes hovedpersoner - Karl Oskar Nilsson og hans kone Kristina som utvandret fra Ljuder sogn i Konga herred i Småland. Vilhelm Moberg syklet omkring her i tiden fra 1948 da han samlet stoff til sine romaner. Senere kom vi til Taylors Falls ved St. Croix River og til naturparken der. Taylors Falls var også et velkjent sted for de svenske innvandrerne som søkte oppover denne vei langs St. Croix River fra Wisconsin til Minnesota.

Etter en lunch i Taylors Falls kom vi frem til Cushing i Wisconsin - et stykke videre nordover på østsiden av St. Croix River - stedet hvor Magnus Bystrøm og Kari Olsdatter Stenbråten Bystrøm bosatte seg fra omkring 1872. De giftet seg i Madison i 1870 og slekten har senere brukt navnet Bystrøm. Andre grener av denne slekten har tatt navnet Bestrom eller Beastrom.

Ved Cushing traff vi flere andre som var etterkommere etter Kari og Magnus Bystrøm - her ble det servert kaffe og kaker på kjøkkenet og vi hadde en hyggelig stund i et miljø og stemning som like gjerne kunne vært opplevd i Värmland eller på Austmarka. Meget hyggelige mennesker av svensk/norsk slekt - blant dem 3 brødre i 80-årene av Bystrøm-slekten.

Etter denne hyggelige timen med kaffe og kaker et lite besøk til stedet i nærheten hvor Magnus og Kari Bystrom slo seg ned og stiftet familie med så mange etterkommere i mange generasjoner til idag - i mange stater i USA. Andre eiere utenfor slekten idag - men for oss selvfølgelig velvillig gjort tilgjengelig for et slektsbesøk for oss.

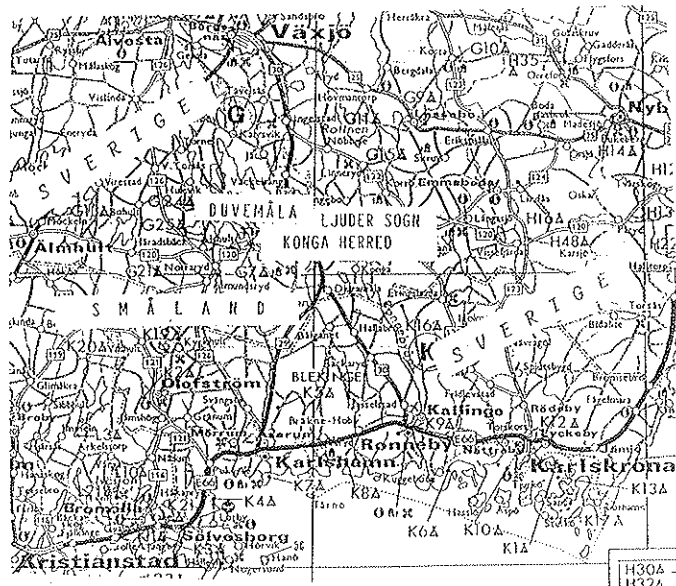
Litt senere besøk på stedets kirkegård med mange slektsgraver for denne slekten. Den største begivenhet var å komme til gravstedet for Kari og Magnus Bystrøm - på platen i gresset var det inngravert ved navnene - "Pioneers" - pionerer. De var også blant pionerene av dem som utvandret fra Sverige og Norge på 1800-tallet. Ved denne spesielle anledning tok etterkommerne fram et lite glass med jord som Ted og Ann Bystrom hadde med seg fra Norge etter besøket på Stenbråten sommeren 1997 da jeg fulgte dem rundt på slektsteder i 2 dager i slutten av juni det året.

Det var et historisk øyeblikk og særlig høytidelig da etterkommerne i denne slekten lot Kari få sin modersjord fra Stenbråten rundt på gravstedet her borte - dette er forevigeget både på video og på bilder. Etter dette besøket til slektsstedene her gikk turen tilbake til Minnesota og Brooklyn Center i Minneapolis hvor Ted og Ann Bystrom samlet oss alle - barn, svigerbarn og barnebarn - Dan og Nancy Lee og - Ivar - gjesten fra Norge og etterkommer fra slekten Stenbråten på Austmarka.

Etter en hyggelig aften med grillmat og annet godt hjemme hos Ted og Ann Bystrom ble jeg kjørt tilbake til min kusine Myrtle McManus og hennes mann John McManus i Edina/Minneapolis hvor jeg bodde de siste dagene før jeg vendte tilbake til Norge lørdag 17. juli 1999. Til artikkelen er det laget kart som viser stedene som er omtalt i denne artikkelen - stedene i Småland/Sverige og i Wisconsin/Minnesota i USA.

Oslo, 24. januar 2000/Ivar Hansen

ET SAGN FRA HOKÅSSKOG

MINNEAPOLIS - CHISAGO - LINDSTRÖM - CUSHING - MINNEAPOLIS
15. JULI 1999

Martine Georgine Lindberget, f.1886, d.1984, kalt Gina, fortalte oss et sagn fra disse skogsområder. Øst for Lindberget ligger det en hustomt ved navn Røverkåken.

Tidlig en vårdag kommer Ginas sønn Erling Lindberg kjørende med et tømmerlass. Han oppdager da en steinrøys og tydelige spor etter en hustomt. Dagen etter går vi opp dit fra Ronkasmyra, følger en gammel skogsvei som har tilknytning fra Slettmoen og Øst-Jammerdal. Etter et kvarters gange er vi framme.

Vi ser da tydelig fordypninger i bakken etter stokker, ca 4 ganger 4 m og steinrøysa som ligger innenfor i det ene hjørnet. Det viser seg å være grua, ildstedet. Da forstod vi at det var Røverkåken som Gina hadde fortalt om. (År ca. 1966).

Der bodde en røver med kone og et barn. Han røvet handelsreisende som kom forbi. Veiene hadde tilknytning til Oppkjøla, Jammerdal, Slettmoen, Arvetorpet og til Lunderseter, ja også til Sverige. Røverkåken lå da sentralt til, men allikevel bortgjemt i skogen. 200 m lenger nord er det et bergeskjær, der ser du over Møkeren til Austmarka, og over Varalden til Mitandersfors. Røveren kunne se når handelsreisende kom over isen, gjerne da med hest og slede.

Selvfølgelig så folk seg lei av denne røveren. De bestemte seg for å brenne kåken. "Tørris Røver" omkom der med kone og barn, offer for flammens rov. De prøvde å flykte, men folk hindret det, med lange rajer, ved døråpningen.

Ved gamleveien til Femoen er det ei myr ved navn Versjettmyra. Der ligger det begravd en gubbe. En versjetting var en handelsreisende fra Västergötland.

Tom Thorstensen

GAMLE REDSKAPER

Ole Svendsen har kommet med et forslag om å ha en serie gående i bladet om gamle redskaper og deres bruk. I vår tekniske tidsalder forsvinner kunnskapen om dette raskt. For et lokalt historielag gjelder det da å få

med de lokale variantene. Vi oppfordrer derfor folk til å fortelle om det de kjenner til. Kanskje det kan henvises til redskaper i samlingen vår, kanskje med bilder også.

Vi starter det som forhåpentligvis kan bli en serie med en beskrivelse av ljåen.

Ljåen var et gammelt redskap for jordbruk og åkerbruk. Den var i bruk i store deler av vårt land fram til 1940-50-åra, og kanskje ennå senere. I dag er det sjelden å se noen som bruker ljå, og da er det helst for hobbybruk.

Den har antagelig utviklet seg fra sigden, og tilpasset seg etter brukssted og bruksmåte over lang tid.

Ljåbladet

Litt krumt, tynt og lett, ca 60-70 cm langt med en stiv ryggkant. Herdet egg som slipes med markert skråkant på oversiden, undersiden flat-slipes. Ljåbladet skal være lynskarpt og brynes ofte med et fint eggbryne. Bladet skal skjære graset (ikke slå) i hele sin lengde.

Orvet (skaftet)

Flere typer orv: Stutturv, langorv og fangorv.

Stutturvet er et skaft på ca 1 m. lengde. Har ikke spesielle håndtak, men holdes med begge hender direkte på skaftet. Brukes mest i fjellbygder og utslåtter, mellom steiner og kratt. Ljåbladet er noe kortere, men har samme form og fasong.

Langorvet ble mest brukt i den vanlige grasslått. Orvet hadde oftest en buet form, og var påmontert to håndtak, eller knagger, som gav et naturlig grep. Hele orvet skulle helst være tilpasset den enkelte slåttekar, og avstanden mellom knaggene kunne variere. En stor og bredskuldret kar måtte ha et helt annet orv enn en mindre og spinklere type. Men begge kunne være gode slåttekarer.

Fangorvet var mest brukt ved skjæring av korn. Dette var tungt arbeid, og orvet var formet slik at en brukte styrken i overkropp og hofteparti, og mindre belastning på armer og rygg. Det var alltid en kar og et kvinnfolk som som arbeidet sammen ved skjæring av åker. Karen skar og kvinna tok opp og bandt kornband. Skåra skulle alltid legges inn mot stående åker.

Det å skjefte et ljåblad til et orv var ikke så enkelt. Vinkelen mellom orv og blad måtte justeres nøye, og ljåbladet måtte ligge godt mot bakken, "være jordlagt", som gamlekara sa.

Det å være en god slåttekar var en æressak, og det trengtes lang øvelse. Helst skulle en ha vokst opp på en gård og lært seg kunsten tidlig. Det var fint å være god slåttekar i arbeid, og der hvor det var flere som gikk etter hverandre "i skårgang" var det et staselig syn. I slåtten var det best å starte tidlig på morran, mens doggen lå i graset, da beit det best. Det var et karsstykke å ha slått mye før dugur'n.

Det var et fint arbeidsmiljø i slåttonna på bygda i gamle dager, kvinnfolk med riva og mannfolk med ljåen overalt.

I dag er det bare maskiner og diesellukt - og hele miljøet er ødelagt.

Maridalen nov. 1999.

Ole Svendsen

EN FINNEHISTORIE FRA BOGEN

Under finneinnvandringen til Värmland og Bogen kom en som het Örjan Kajland. Stedet der han bosatte seg i Bogen heter ennu Kajlandstomta. Under vandringen dit traff han på to smågutter i 10-12 års alderen som også var innvandrere fra Finland. Men begge hadde mistet sine foreldre, som døde under vandringen. Han tok seg av guttene. Du kan si han tok dem til seg som sine egne barn. Med seg hadde han også en kvinnlig slektning som het Vappu. Hun ble kjent for sine trollerier i Bogen og omegn.

Guttene voks og ble store og sterke karer, og hjalp til med alt arbeid og jakt. På den tid så hadde de mye utslåtter på myrer som det voks "størr" på.

Det er ei myr syd-øst for Kyrkskogen som heter "Slåttmyra" den dag i dag. Jeg kan tenke meg at det var der episoden jeg forteller om inntraff.

På samme myra hadde også storbonden fra Bortan slått gress og hesjet. Det hadde også Kajland fra Bogen gjort.

På vinterføre skulle de kjøre hjem høyet for å ha fôr til dyra. Det traff seg ikke bedre enn at begge som hadde hesjet høy der kom samtidig for å hente fôr. Storbonden, som var rik, hadde hadde en dreng med seg, og Kajland hadde sendt Vappu og begge guttene. Storbonden ble sint fordi

finnene hadde slått høy på samme myra, som han mente han eide, dessuten likte ikke bøndene innvandrerne som trengte seg på. Han dengte likeså godt opp Vappu som var kvinne, men da kom finneblodet i kok. Matti, som var den sterkeste, grep øksa og høgget ihjel storbonden.

Men bonden hadde også to sønner, og disse svor hevn over finnene. Sommeren etter fikk de tak i Vappu på skogen mellom Bortan og Bogen. De kledde henne naken og bandt henne ved en gran som det var en maurtue ved, og satte en pinne i munnen hennes så den stod åpen.

Men finnene som skjønnte det hadde hendt Vappu noe, lette etter henne dag og natt. Og Matti og broren fant henne andre dagen. Da hadde maurene begynt å krype inn i munnen hennes, men hun levde, så hun berget livet. Men påkjenningen hadde vært for stor, så hun ble regnet som ikke normal!

Men Matti måtte rømme unna, myndigheter og bønder ettersøkte ham for drapet på storbonden. De fikk aldri tak i ham.

Men da flere år var gått, het det at det kom en fjern slektning til Ørjan Kajland som innvandrer fra Finland. Han het Pekka Huskoinen, men det er en annen historie.

Rune Skoglund

VAIS-PÅL

En gang på 1800-tallet levde en kar som blev kalt Vais-Pål og var kjent for sine kjempekrefter. Ei av historiene er at han en gang i vårknipa skulle bære ei høybøl for ei kjerring i Mengkroken fra ei høyløe som stod ved Jupet i Mengåa. Så viste det seg at Vais-Pål hadde tatt alt høyet.

Da kjerringa spurte hvordan han kunne ta alt høyet, svarte han at hvis tauet hadde vært lenger, skulle han tatt hele løa! Denne løa finnes det rester av, den er registrert og blir å finne på nytt kart.

Ei anna historie er at han skulle reparere en tømmersele, men denne var i Mengkroken. Vais-Pål var også smed, han bar den tunge tømmersele på ryggen til Vais. Det er ca 3 km., og selet veide nok sine 200 kg.

Ei øks han brukte under tømmerhogsten blev smidd i ei smie på Smedtorpet på Brandval Finnskog ei torsdagsnatt. Øksa veide 7 kg og var trollsmidd. Da han om vinteren drev tømmerhogst, lå han i brakka hele uka og begynte først å hogge på lørdag. Han hogg da så mye på den dagen som hver av de andre karene hogg på hele uka.

Det fortelles at han har hugget ei skåraflis som veide 8 kg. Denne skal en gang i tiden ha ligget under et stabbur i Mengkroken. Nå er både stabburet og flisa borte.

Leif Rundhaug

TANKER OM FORTID - NÅTID OG FRAMTID

Helt fra den første bosetning her i bygda har folket måtte lære seg å leve av det som skog, jord og vann gav av næring. Folk var nøysomme, og det var en nødvendighet å utnytte alle muligheter for å overleve. Kravene var små, men livsviljen sterk.

Skogen har nok bestandig vært en viktig faktor i næringsgrunnet. Men det var ofte trange tider i skogbruket, og slo avlinga på småbruket feil, var ikke nøden langt unna. Finneinnvandringa ble nok et positivt innslag over tid, for finnene var fantastisk flinke til å utnytte skogen, og de hadde nok med seg redskaper og teknikker som kom folket til gode.

Denne viten om folks levevilkår er viktig å ta vare på. Ei bygd som er bevisst sin historiske bakgrunn, står sterkt til å takle sin hverdag - både i nåtid og framtid. Våre forfedre var enkle mennesker som knapt nok kunne lese og skrive, men de hadde livsglede og innsatsvilje og tro på framtida.

Jeg tror at det Austmarka Historielag har satt igang og fått til, er av meget stor betydning for bygda. En ting er å ha ei historiebok liggende (som nesten ingen leser), en helt annen ting er å ha et bygdetun å gå til. Der kan folke samles og se og prate om ting - føle fellesskap i fortid og nåtid, og bygge opp et grunnlag for bygdas framtid. Å få formidlet denne følelsen av fellesskap til den kommende slekt er en stor oppgave. De som har stått på og bygd opp Historielaget har gjort en kjempejobb hittil, og det ligger kanskje store oppgaver og venter i framtida. Det å få ungdommen til å være med og ta vare på bygdas historie, er en stor oppgave som krever mye av Historielaget og av hele bygdesamfunnet.

En stor takk til Austmarka Historielag for innsatsen så langt, og lykke til med framtida og det nye tusenåret. Stå på - bygda trenger dere.

Med hilsen fra en utflyttet austmarking med røtter i bygda.

Maridalen nov. 1999.

Ole Svendsen

VERKER OG BRUK I VINGER (FORTS. FRA NR. 83)

I 1931 finner vi en verdiansettelse som er gjort etter befarings. Jeg er ikke helt sikker på om dette er skattetakst, men det er trolig det. Her er også eierne oppgitt. Nå heter avisen Kongsvinger Arbeiderblad.

Bedafors mølle (Lier, Varald & Bogen)	2.000
Skullerud dampsag (Hans Th. Kiær)	40.000
Holmen sag og mølle (Olaf Thomassen)	8.000
Holmen lokomobilsag (Olaf Thomassen)	5.000
Solberg lokomobilsag (Aksel Thomassen)	5.000
Kjelmyra elektrisitetsag (Axel Thomassen)	2.500
Fagernes elektriske sag (K. Melby)	2.500
Solberg elektriske sag (Fr. Nilsen Solberg)	2.500
Brødbøl lokomobilsag (Fr. Nielsen Solberg)	5.000
Holmen lokomobilsag (Lars Hauger)	5.000
Håkerud elektriske sag (Syver Håkerud)	2.500
Kjærret elektriske sag (Thv. Taugbøl)	2.500
Skullerud lokomobilsag (Herman Sæthern)	5.000
Sunddammen lokomobilsag (H. C. Larsmon)	5.000

F.Å.

FISKEHISTORIE

Da jeg var smågutt, var det rikelig med fisk i bekker, åer, tjern og sjøer på Finnskogen. Aure var det mye av også i mindre bekker, og noen åer var svært aurerike. Det gjaldt åa som går fra søndre Øiersjøen til Fjørsjøen. Her tok de aurer som var nesten like lange som armen min.

Noen ungdommer fra Øiermoen, dette var omkring 1910, hadde oppdaget at det var store aurer å få i denne åa. De dro derfor dit på fiske. Hva slags fiske de drev er usikkert, men trolig var det justring som skulle foregå. Dette var ikke uvanlig på denne tid. Karbidlykten hadde da kommet i bruk. Fra gamle tider var det tyrifakler, kalt "fyrkjingjul" som ble brukt ved justring. I tillegg til lys var det justerjern på et skaft. Jernet hadde pigger med små mothaker for at fisken skulle sitte godt på jernet.

Auren leiker om høsten på sandgrunner. Disse ungdommene hadde trolig fisket der før uten at noe spesielt hendte. Men så skjer det mens de drev og fisket. Geværskuddene smalt, og kulene eller haggelspruten slo ned omkring dem, slik at de snarest måtte reppa derifrå, forsvinne fra stedet. De brukte båt over Øiersjøene, men da de kom dit båten skulle stå, var denne fjernet, så de måtte gå rundt søndre Øiersjøen. Om alt dette skjedde på samme fisketuren, er ikke kjent.

Denne historien er fortalt meg av en troverdig person.

Per Øieren

TANKER VED FINNSKOGSJØ

Hvem var det montro som først slo leir ved Møkerens solblanke speil?
Jo - vandrende finner fra øst. Her så de likhet med land de forlot,
det urolige hjertet fant trøst.

Her var skog og myr til svedjeland,
og snart var det første rugfelt i brand.
Kornet ble sådd i håp og tro at det i asken vil spire og gro,
og gi mat til et folk som vandret mot vest
for å starte på nytt der de trivdes som best.

Av skogsmark og myr skapt produktivt land
som gav trygghet og håp til en arbeidsslikt mann.
Et håp om at mat nok til liten og stor, alltid skal fins på familiens bord.
Om kulde og misvekst ga uår for grøden
var fisken i sjøen og viltet i skogen til hjelp imot nøden.

Vi som lever i dag med vemod må se
at de ryddede plasser forlengst er lagt ned.
Ringene er sluttet, ved å omdikte litt vil jeg si:
"Fra skog er du kommet, til skog skal du bli, kanskje til evig tid!"

Ole Øieren

SOMMERTUR TIL SOGN OG FJORDANE

Søndag 25. juni kl. 8.00 starter vår seksdagers sommertur fra Austmarka Handel med Finn-Ivar bak rattet. Første overnatting blir på Skogstad Hotell i Hemsedal. I dette området vil vi oppleve aktiv seterdrift. Neste dag går turen over Lærdal og langs Sognefjorden til Førde, der vi tar inn på Comfort Hotel. Tirsdag går turen videre til Florø, og en båttur til Svanøy hører med i programmet

Turen tilbake går om Jølster med besøk bl.a. på Astrup-tunet. Overnatting på Gordons, et lite og koselig pensjonat ved Breimsvatnet. Neste dags mål på turen er Fjærland med to overnattinger på Hotell Mundal. I Fjærland fins bokantikvarier og Bremuseum. Vi tar også utflukter derfra, f.eks. til Jostedalen.

Hjemturen fredag går over Filefjell og Valdres. Det blir stopp på Nytnunfjellstue, der en bedre lunsj venter oss.

Turen inkluderer buss, overnattinger, en del billetter og to måltider om dagen. Prisen er avhengig av antall deltakere og ferje-og tunnelavgifter, men vil ligge på ca. 4.200 kroner. Tillegg for enkeltrom.

Alle er velkomne til å melde seg på til Åge Sørmoen, tlf. 62 82 81 47 innen 15. mai. De 30 første får være med.

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg

Meltzersgt. 3

0257 Oslo

Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 100 kr året

Betales til

Austmarka Historielag

v/Sissel Solvin Melbye

2224 Austmarka

Gironr. 1840.16.29625

Trykt i 480 eksemplarer